

Merckx. Half mens, half fiets

*Dit boek is opgedragen aan wijlen Laurent Fignon,
een man die hield van la course en tête.*

Merckx

Half mens, WILLIAM FOTHERINGHAM

half fiets

7 Inleiding

deel een de jaren 1960

21 Vader en zoon
39 Arriva Merckx
59 Wereldheerschappij in vijf fasen
83 *Oui of ja?*
103 Savona
115 Revolutionair merckxisme

deel twee de jaren 1970

135 Een god daalt neer
157 Verschroeid door de zonnekoning
179 Accidentele aanvallen van een anarchist
195 Annus mirabilis
209 *La course en tête*
227 In dienst van de Kannibaal
249 Godenschemering
269 Het heilige vuur gedooft

290 De belangrijkste zeges van Eddy Merckx
294 Dankbetuiging
296 Bibliografie
298 Index

INLEIDING

Eddy Merckx viel een eerste maal aan toen de vijf leiders onder de smalle rode driehoek door fietsten die aan een lange draad over de weg was gespannen en de laatste kilometer aangaf tot aan de eindstreep in het skioord Avoriaz. Opeens dook hij aan de rechterzijde van de smalle wegstrook op tussen de menigte wielersfans. Daarna bleven er maar drie over: Merckx in de regenboogtrui van de wereldkampioen, de Nederlander Joop Zoetemelk in het blauw van Gan-Mercier en de gedrongen Fransman Bernard Thévenet, de man in de gele trui, leider van de Tour de France 1975. Diezelfde Thévenet haalde hem op 250 meter van de finish terug in bij zijn tweede ontsnappingspoging, maar toen de wereldkampioen onmiddellijk weer aanviel zonder Thévenet de tijd te geven om te recupereren, liet de Fransman hem gaan. Dankzij zijn drie aanvallen veroverde Merckx de derde plaats, achter de Spaanse ritwinnaar Vicente López Carril, en bereikte hij twee seconden voor Thévenet de eindstreep.

In het licht van de meer dan vijfhonderd wedstrijden die Merckx gewonnen had, was die derde plaats onbetekenend. In het licht van de bijna drie minuten voorsprong die Thévenet op hem had, leken de seconden onbelangrijk. Maar voor een man die die ochtend zijn kaak gebroken had, waren de reeks brute versnellingen en de minuscule tijdwinst bepaald opmerkelijk. Met zijn togetakelde en gezwollen gezicht, het resultaat van een dubbele breuk, hoorde hij in een ziekenhuis of uitgestrekt op een sofa te liggen. In plaats daarvan had hij zich een weg gebaand over drie reusachtige Alpenpassen, door 225 kilometer brandende zon, had hij de leiding genomen in de afdaling naar Morzine, het vakantieoord aan de voet van de finale beklimming — Thévenet was geen goede afdaler, en het loonde de moeite om hem tot het uiterste te drij-

ven — op een manier die je alleen als heroïsch kunt omschrijven. Het was futiel. Het was ook zelfdestructief. Het was prachtig.

Op het eerste gezicht had de val niet onschuldiger kunnen zijn. Op dat ogenblik was de wedstrijd nog niet eens begonnen. Bij het begin van de rit in het Alpendorpje Valloire, terwijl het peloton van de Tour de France langzaam opschoof van het verzamelpunt naar de lage hellingen van de Col du Télégraphe, had de Deen Ole Ritter een plotselinge beweging gemaakt om niet tegen een andere renner aan te botsen. Ze reden niet snel, maar naast hem kon Eddy Merckx Ritter niet meer ontwijken en hun sturen haakten in elkaar. Hij verloor de controle over zijn fiets en viel zijwaarts naar voren. Het had *rien de grave* kunnen zijn, zoals Tourcommentatoren gewoonlijk zeggen, maar deze ene keer werd de schok niet opgevangen door een uitgestrekte arm of knie en Merckx viel op zijn gezicht.

Zelfs toen wedstriiddokter Pierre Dumas aankwam om hem te verzorgen was de werkelijke aard van zijn verwondingen niet onmiddellijk duidelijk. Zijn gezicht boven het linkerjukbeen zwol op alsof hij bij een knokpartij in een café een rechter had geïncasseerd. Dumas smeerde pijnstillende zalf op Merckx' kaak die er ging uitzien alsof er een walgelijke witte schimmel op groeide. Het duizelde hem en hij had waarschijnlijk een hersenschudding, want hij sprak Nederlands met een Spaanse renner die hij goed kende — niet meteen het gedrag van een man die helder van geest is. Dumas, zijn teamgenoten en manager Bob Lelangue adviseerden, verzochten, smeekten hem in koor om uit de wedstrijd te stappen. Hij bleef op de fiets. Waarom? Hij kan het nog altijd niet verklaren.

Na afloop van de etappe werd hem gevraagd om de televisie te woord te staan. Hij stond te rillen in zijn doorzichtige Adidasrennerscape, de arm van een interviewer met een schreeuwerig hemd lag beschermend op zijn schouder. Omdat hij de bewegingen van zijn kaak trachtte te beperken, liepen zijn woorden in elkaar over, maar de zinnen kwamen er nog altijd vlot en hoffelijk uit. De ondervraging duurde vijf minuten. Waarom was hij doorgegaan?

Waarom had hij het tempo aangegeven tijdens de finale afdaling? Zou hij 's anderendaags opgeven? Was dit het einde van het tijdperk-Merckx? Vond hij dat hij weinig vrienden telde in het peloton? Vond hij Bernard Thévenet een waardige winnaar van de Tour de France? En aan het eind, toen hij wegliep om zijn wonden te laten verzorgen, werd hij nog teruggeroepen. Kijk, daar was Thévenet, kon hij iets zeggen over Merckx, en kon Merckx iets zeggen over hem? En konden ze elkaar a.u.b. de hand schudden voor de camera's? Een man van een kleiner kaliber had vast een briesende woedeaanval gekregen en was tekeergegaan omdat hij verzorging nodig had. Het stoïcisme van de man die de wielersport zeven jaar lang gedomineerd had, was een wonderlijk gezicht.

Die avond bracht röntgenonderzoek aan het licht dat zijn jukbeen gebroken was — verdere tests lieten een dubbele breuk zien, met een botsplinter die dicht bij zijn sinussen zweefde. Hij had haast geen gevoel in zijn kaak en kon alleen vloeistoffen innemen. Dumas en zijn medische team informeerden hem dat als hij in de Tour bleef, hij dat op eigen risico deed. De wedstrijd was verloren, want voor de val had Thévenet een gat van bijna drie minuten geslagen dat Merckx, zelfs in één stuk, onmogelijk had kunnen dichtten. 'Bijna elke andere renner had dit afdoende excuus aanvaard en was uit de Tour gestapt.' Maar Merckx zette door. Het was een lijdensweg die zes dagen zou duren: na de Alpen langs Châtel en Thonon-les-Bains, in noordwestelijke richting naar Chalon-sur-Saône na 256 kilometer en negen uur in het zadel, en dan naar Parijs en de Champs-Élysées.

In plaats van zijn wonden te laten verzorgen bleef Merckx tot op het laatst met Thévenet strijden zoals hij zich aan de finish in Avoriaz verweerd had. Aan dat eerste paar seconden voegde hij er 's anderendaags in de tijdrit in Châtel vijftien toe, en nog eens zestien in de rit naar Senlis toen de Fransman er dicht bij de eindstreep werd afgereden. Omdat Merckx bleef vechten in plaats van bij de pakken neer te zitten kon niemand het recht van Thévenet op de wedstrijd aanvechten. Niemand kon beweren dat de Fransman het gemakkelijk had gehad. 'Pas twee ronden van de eind-

streep op de Champs-Élysées geloofde ik dat ik de Tour zou winnen', zo vertelde Thévenet me. 'Het was alsof ik de deur geen moment voor hem mocht opendoen, want hij kon demarreren. Ik kende geen rust.'

Door in de wedstrijd te blijven en te strijden tot op het einde 'verleende Merckx Thévenet een totale triomf', zei een ooggetuige. 'Had hij zich teruggetrokken, dan was die overwinning twijfelachtig geweest.' Waarom hij precies in die Tour gebleven was, wist Merckx zelf niet, hoewel hij achteraf gezien vond dat het een dwaze beslissing was die zijn uiteindelijke neergang had bespoedigd. Eén factor was het prijzengeld, dat een groot verschil zou maken voor zijn ploegmaats, want die hingen voor hun inkomen van hem af. Zijn eigen verklaring tegenover de televisie-interviewer was simpel: 'Aan de kant van de weg van je fiets stappen is niet mijn manier van doen.' Maar de eenvoudigste verklaring is deze: hij had nog altijd een kans om te winnen, hoe onwaarschijnlijk dat ook leek. Als hij naar huis was gegaan en Thévenet vervolgens zelf gevallen was of ziek geworden, hoe zou hij zich dan gevoeld hebben?

Jarenlang hadden fans en media toegekeken hoe Merckx de sport met onverbiddelijke macht had gedomineerd. Zijn prestaties waren zo moeilijk duidelijk te maken en te begrijpen dat het eenvoudiger was om hem af te doen als een automaat, een bovenmenselijke figuur, 'het monster', 'de krododil', 'de Kannibaal'. Door Avoriaz en de nasleep ervan werden facetten van Merckx zichtbaar die er altijd geweest waren, maar die over het hoofd waren gezien. Beroepseer, allesverterende vastberadenheid, de weigering om zich bij de dictaten van het lot neer te leggen, blinde liefde voor zijn vak, angst om iets te doen dat hij zich zou beklagen... Tijdens die zes dagen toonde hij dit alles open en bloot. Dat verklaarde waarom hij populairder was dan ooit voordien toen hij in Parijs tweede werd — de eerste maal in acht jaar dat hij een belangrijke ronde niet als eerste had beëindigd. Half mens, half fiets, zo had een journalist hem genoemd. Na Avoriaz was hij maar al te menselijk.

Er zat twintig jaar tussen de dag dat Eddy Merckx voor het eerst zijn intrede deed in mijn wereld en de dag dat ik hem uiteindelijk ontmoette. Op 13 juli 1977 kwam ik van school in Exeter. Mijn vader zat te wachten in de auto en luisterde via de Franse radio naar het Tourverslag over de Alpen. Het was een uitzonderlijke wedstrijd dag geweest, zo zei hij. Dertig achterblijvers waren uitgesloten, en Eddy Merckx was door de leiders gelost en had moeten zwoegen als een paard om in de running te blijven. Dat viel samen met de paperback die ik cadeau had gekregen. *The Great Bike Race*, het verslag van Geoffrey Nicholson van de Tour van 1976, heb ik de laatste vijfendertig jaar kapot gelezen. Nicholson schilderde een indringend portret van de grootste renner uit de geschiedenis van de sport. Hij beschreef een afstandelijk man, met 'de gebeeldhouwde trekken van een totempaal', die vaak zo ernstig was dat het onder krantenjournalisten een spelletje was geworden om foto's van een lachende Merckx te zoeken. Hij nam zijn vak zo serieus dat niemand verbaasd was over de reeks gebeurtenissen die hem uit de Tour van 1976 had gehouden. Door een kwetsuur in de Giro d'Italia moest Merckx kiezen tussen zijn eigen verlangen om zes Tours te winnen en de beroepseer die hem voorschreef om de Giro uit te rijden, ook al had hij geen kans om te winnen. Volgens Nicholson was het helemaal in lijn met zijn karakter dat hij voor het laatste koos.

Toen ik eind 1997 naar België reisde om Merckx te interviewen werd ik getroffen door twee zaken die ik niet verwacht had. Hoewel mijn vlucht vertraagd was, had hij zich de moeite getroost om op me te wachten in de Brusselse luchthaven, zonder teken van ongeduld, laat staan wrevel. Hij had me net zo goed zelf mijn weg kunnen laten zoeken of hij had de taak kunnen delegeren aan iemand anders, maar neen, we hadden een afspraak en daar zou hij zich aan houden. Maar ook zijn lengte was een verrassing. Op de oude foto's die ik gezien had, zag hij er niet groter uit dan de gemiddelde wielrenner. Het waren de klassieke foto's: Merckx in 1970 over zijn fiets gebogen tijdens Parijs-Roubaix, Merckx die van zijn fiets genomen wordt nadat hij in 1972 het werelduurrecord

heeft gebroken, Merckx die de pedalen lijkt te pijnigen als hij weer eens in de aanval gaat op weg naar de zoveelste overwinning. Niets had me kunnen voorbereiden op de aanblik van de grootste wielrenner ter wereld die boven het grootste deel van de menigte in de aankomsthal uittorende.

Merckx' verbazende lengte is een passende metafoor voor een man die boven zijn sport en de wereldsport uitsteekt. De man die daar die dag in Zaventem stond te wachten — verrassend genoeg herkende het publiek hem niet — was een van de grootste winnaars in alle domeinen ooit. In de wielersport zal hij uniek blijven, zowel door het aantal als de kwaliteit van zijn overwinningen. Jarenlang slaagde hij in het ogenschijnlijk onmogelijke kunststuk om de meest wispelturige van alle sporten zo voorspelbaar te maken als maar mogelijk was. Het ritme waarmee hij in zijn beste jaren wedstrijden won, zal nooit geëvenaard worden: 250 overwinningen op 650 deelnames tussen 1969 en 1973. Sommige jaren won hij bijna één op de twee wedstrijden waaraan hij deelnam. De lijst is immens: vijf Tours de France, vijf Ronden van Italië — driemaal de magische 'dubbelslag' van beide wedstrijden in hetzelfde jaar — drie wereldkampioenschappen op de weg, het recordaantal etappewinsten in de Tour de France en aantal dagen in de prestigieuze gele trui, het hooggeschatte werelduurrecord en meer dan dertig overwinningen in eendagsklassiekers. Het is een prestatie die toen verbluffend was en nooit geëvenaard zal worden.

Merckx wijzigde de standaarden waarmee het wielrennen wordt beoordeeld en legde de lat torenhoog. Hij reed op een nieuwe manier: hij viel altijd aan en ging er elke wedstrijd van start tot finish tegenaan. Zijn aanpak verdroeg geen compromis, in wat voor wedstrijd, context of weersomstandigheden dan ook. Hij was de eerste renner die de Tour consequent en dag na dag domineerde, zoals later ook Bernard Hinault, Miguel Indurain en Lance Armstrong zouden doen. Hun Tourtriumfen worden soms met die van Merckx vergeleken of zelfs hoger aangeslagen, maar je moet de overwinningen van Merckx in hun context zien. Elk apart maakte deel uit van een caleidoscoop van dominantie tijdens het hele sei-

zoen, net zoals elk seizoen een onderdeel was van het grotere geheel van zeven jaar volledig overwicht over zijn sport. In zijn status van toonbeeld van volmaaktheid in de wielersport en eeuwig referentiepunt is Merckx het equivalent op twee wielen van Muhammad Ali, Pelé en Ayrton Senna.

Maar er zijn ook andere kanten aan Merckx. Net als Pelé, net als George Best, net als Ali is hij behalve een man die zijn sport domineerde ook een visuele icoon. Sommige beelden zijn onvergetelijk: Merckx als een gekruisigde Christus in de Tour van 1974 nadat een toeschouwer hem een klap had verkocht, Merckx met zijn hoofd opzij terwijl hij zijn volledige lichaamskracht gebruikt om de pedalen rond te draaien, Merckx in 1970 met armen en schouders onder een laag sneeuw in de Ronde van België. Maar ook het filmmateriaal is uitgebreid: *La course en tête*, *Sterren en waterdragers*, *The Greatest Show on Earth*. Als Fausto Coppi de renner is met een leven als een roman, dan zou dat van Merckx een film zijn, maar dan veeleer een documentaire dan een liefdesverhaal.

De sequentie die het beste de visuele essentie van Merckx vat, komt uit *La course en tête*, waar je hem kunt zien trainen op statische rollen in zijn huis dicht bij Brussel. Het zweet stroomt langs neus en kaken in een plas op de vloer, de lange benen draaien almaar sneller rond, de banden slingeren heen en weer, maar de Elvis Presleykuif boven de *mod*-bakkebaarden blijft onberispelijk. Net als Fausto Coppi is Merckx een stijlicoon, maar dan een voor de jaren 1970: die bakkebaarden en jukbeenderen boven witte truien met rolkraag, vlotte pakken met wijde kragen. Hij is een van de weinige mannen die er ooit goed uitzagen in broeken met wijd uitlopende pijpen.

De essentie vatten van zo'n visuele, sportieve en menselijke icoon stelt een journalist voor bijzondere problemen. Onze kunst is er een van reductie. Wat we voorgeschoteld krijgen, schillen we tot een hapklare brok. De onderwerpen moeten worden onderzocht in een beperkte tijdsperiode. Je kunt niet over alles verslag uitbrengen. De vraag die op weg naar Brussel de hele tijd door mijn hoofd

speelde, was dezelfde die ik zou gesteld hebben aan Senna, Ali of Pelé, en die ik later mocht stellen aan andere grote, en in sommige gevallen, grootse winnaars: jockey Tony McCoy, Sir Chris Hoy, Serge Blanco, Lennox Lewis. Wat ik weten wilde, was niet hoe Merckx de grootste werd. De vraag die ik me stelde was: waarom?

Waarom die jaren van opperste concentratie? Waarom vond hij na verlies alleen soelaas in de zege en bleek dat de enige manier om met een schone lei te beginnen? Waar kwam de noodzaak vandaan om op zo'n epische wijze te winnen, met als beperking alleen de louter fysieke grenzen van wat een menselijk lichaam kan bereiken voor het er de brui aan geeft? Waarom wilde hij Milaan-San Remo opnieuw winnen nadat hij de klassieker al vijfmaal gewonnen had? Waarom gaat iemand in de Tour de France 140 kilometer lang alleen in de aanval en voegt hij nog eens acht minuten toe aan zijn al onaantastbare voorsprong, zoals Merckx in 1969 deed in Mourenx? Kortom, waarom was deze man zo onverzadigbaar?

In het geval van Merckx was het duidelijk dat hij was blijven winnen als zijn lichaam het finaal niet had laten afweten. Uit nader onderzoek van zijn carrière blijkt inderdaad dat hij al vanaf het derde jaar van zijn dominantie zijn fysieke beperkingen begon te voelen. Zoals de rit naar Avoriaz en de afloop ervan aantoonde, was hij werkelijk niet te stuiten, op het roekeloze af — zoals echt grote bergbeklimmers die de mogelijke gevolgen van hun acties lijken te negeren. De zelfvernietiging die het einde van Merckx' carrière kenmerkte, was het wielrennersequivalent van de alpinist die blijft verder gaan naar de top van de Everest of de K2, zelfs al weet hij dat de dood niet veraf is. Rationeel denken komt er niet bij kijken.

Ik verwachtte geen kant-en-klaar antwoord van Eddy, maar ik kreeg een begin van antwoord. 'Passie, zuivere passie' was het antwoord op mijn vraag, waarbij hij het woord als een mantra herhaalde. 'Op school vroegen ze me wat ik later wilde worden en ik zei: "Ik wil wielrenner worden." Ze zeiden: "Maar dat is geen beroep." Ik weet niet waarom [ik dat wilde], want er waren geen renners in mijn familie. Het was zuivere passie, ik kan het niet verkla-

ren.' Het was niet alleen een kwestie van winnen, zo zei hij, maar van je talent waar te maken, op de best mogelijke wijze.

Menselijk genie heb je in allerlei formaten, maar het blijft niet beperkt tot kunst, wetenschap of industrie. Voor de meesten is sport een hobby, maar haar belangrijkste beoefenaars zijn zo gedreven en creatief als Mozart of Brunel, Dickens of Shakespeare. Stuk voor stuk lijken ze net zo bezeten door hun vak. De Franse journalist Pierre Chany begreep dit en bedacht het perfecte weerwoord voor zij die Merckx bekritiseerden omdat hij de wielersport voorspelbaar zou maken: 'Heeft iemand zich ooit afgevraagd of Molière het toneel schade toebracht, Bach de muziek kapotmaakte, Cézanne slecht was voor de schilderkunst en Chaplin de cinema om zeep hielp?'

Wat Merckx in zijn acht jaar aan de top van de wielersport presteerde, was een reeks kleine meesterwerken. Zijn ontsnapping naar Mourenx, het werelduurrecord en de aanval waarmee hij zijn zevende Milaan-San Remo won, waren het werk van een sportgenie. Ze waren niet het resultaat van brute kracht en onwetendheid, maar elk afzonderlijk waren het hoogtepunten van een langdurig proces: ontelbare uren van training, slapeloze nachten vol getob, ervaring, opgebouwde kennis. Het waren geen bravourestukjes om prijzengeld te winnen. Het is welbekend dat Merckx nooit wist hoeveel geld er te rapen viel in om het even wat voor wedstrijd. En dat hij kon verliezen met stijl, mag blijken uit de ontknoping van de Tour de France in 1975. Wielrennen ging om meer dan alleen winnen of een dik belegde boterham verdienen.

Merckx is geen exuberant man, maar over passie was hij in zijn gutturale *Bruxellois* Frans wel degelijk in staat tot lyrische uitbarstingen. Dat intrigeerde me, omdat andere wielergroten die ik had ontmoet, ik denk dan vooral aan Bernard Hinault, zich bijna geringschattend uitlieten over hun wielercarrière. Anderen hadden een vorm van spijt die hen leek te verteren. Nog anderen hadden zich voluit gegeven en zich niet ingelaten met het waarom. Merckx had er elders over uitgeweid: 'Er is niets mooiers. Als de natuur je een uitzonderlijke gave heeft gegeven, zou het zonde zijn om er

geen gebruik van te maken. Je moet werken met wat je gekregen hebt. Anders zul je in je leven niets bereiken en verspillen wat je in je hebt.’ In een ander interview zei hij dat hij gedreven werd door ‘dromen [volgens mij een ander woord voor ‘passie’]. Het was sterker dan mezelf. Ik was eraan verslaafd. Het had niets te maken met redelijkheid.’

Passie was Merckx’ woord voor wat hem dreef, en het leverde het perfect passende soundbite-antwoord op voor een magazine-interview, maar het drong niet helemaal door tot de kern van de zaak. Passie is een vergaarbakwoord voor enthousiasme, gedrevenheid, motivatie. Merckx zei dat er niets mooiers was. Die diepe eerbied ging gepaard met een gevoel van respect, plicht en angst voor de schuld die zou volgen als hij aan die plicht verzaakte. Merckx vertelde me: ‘Behalve de beste te zijn en als eerste over de eindstreep te gaan is het heel belangrijk dat je van je passie je broodwinning maakt. Als je ergens door gepassioneerd bent en je kunt van die passie je beroep maken, dan is dat het allermooiste.’ Die woorden hadden uit de mond kunnen komen van een genie in om het even welk domein van menselijk streven, van Ernest Shackleton tot Albert Einstein. Daarin ligt de fascinatie die zulke figuren op ons blijven uitoefenen.

Als sportliefhebbers en sportjournalisten bekijken we ons hele leven legenden van op afstand. We weten wat ze doen en hoe ze het doen, maar we ontmoeten hen zelden. Sommigen kennen de feiten en statistieken in groter detail dan wellicht gezond voor hen is. We staan versteld van de kleine geniale zetten van figuren als Dan Carter of George Best, schudden het hoofd bij de onstilbare drang van McCoy, Michael Schumacher of Merckx, en misschien hopen we wel dat iets daarvan mag afstralen op onze eigen pogingen om het beste van onszelf te geven. Maar zelden begrijpen we waarom onze idolen zo gedreven zijn.

Voor de meesten is het ‘waarom’ in het geval van succesvolle helden als Merckx het moeilijkst te begrijpen, omdat we als normale mensen tevreden zijn met wat we kunnen krijgen, binnen bepaalde beperkingen. We kunnen maar moeilijk vatten wat deze

mensen ertoe drijft om de grenzen te overschrijden van wat fysiek en psychisch redelijk is. Deze mannen dringen door in regionen die onbereikbaar zijn voor 99,9 procent van de mensheid. Vandaar de voortdurende fascinatie.

Misschien had ik in het begin het 'waarom' iets te snel van tafel geveegd. Het 'hoe' en het 'waarom' zijn met elkaar verbonden. Het verhaal van Merckx gaat over strijd en strijd alleen. In de wielersport is Merckx een van de weinige groten van wie de passie zich tot twee wielen beperkt. Coppi had zijn 'Witte Dame', een seksuele intrige die zijn land in beroering bracht, en verdient zijn plaats in de Italiaanse geschiedenis als een icoon van de naoorlogse wederopbouw. Het verhaal van Tom Simpson is dat van een tragische, voortijdige dood in het grootste dopingschandaal van de wielersport. Het verhaal van Lance Armstrong houdt kanker en controverses in, dat van Jacques Anquetil drugs en seks naast vijf Touroverwinningen. Bij Merckx is een tekort aan 'redelijkheid' de enige invalshoek en zijn verhaal werd door de Franse journalist Philippe Brunel omschreven als 'een exemplarisch vervulde roeping'.

Het 'waarom' en het 'hoe' gaan niet alleen over de man in kwestie. Ze slaan ook op de motivatie die mannen ertoe aanzet om te strijden, wat sommigen beter maakt dan anderen, en wat één man veel beter maakte dan al de rest. Voor één keer gaat het werkelijk over de fiets.

DEEL EEN

**de
jaren
1960**

VADER EN ZOON

Hij was te klein om kans te maken op de overwinning. Dat was de indruk in het groepje van zo'n vijftien tienerrenners toen de jonge snaak aanviel terwijl ze over de oude markt van Enghien raasden, een stadje ten zuidwesten van Brussel. De jongen was zestien jaar en vier maanden oud, een paar jaar jonger dan de meeste anderen. Hij reed met een furieuze cadans op zijn fiets zonder versnellingen. Hij zou het nooit volhouden. De lokale jongens hadden voor de start de koppen bij elkaar gestoken en besloten dat een van hen zou winnen. De aanvaller was niet van in de buurt, ze hadden helemaal geen idee wie dat jochie in zijn rode truitje op zijn blauwe fiets was. Maar hij zag er te klein uit om het te trekken tot aan de eindstreep voorbij de Brusselsesteenweg, een paar honderd meter verder bij Café Alodie (bekend als het Roze Café) in Petit-Enghien. Dat dachten ze tenminste.

De wedstrijd op 1 oktober 1961 was een van de zeven vergelijkbare wedstrijden die de lokale wielclub Pédale Petit-Enghiennoise elk jaar in Enghien organiseerde en een van de duizenden criteriums die in België tussen maart en oktober plaatsvonden. Ze werden gewoonlijk georganiseerd om wat fut te verlenen aan de lokale kermis, met inschrijving, start en finish in het lokale café. De wedstrijd in Enghien liep over acht ronden van een klein circuit dat ook het stadscentrum aandeed, met *primes* (tussentijdse prijzen) voor elk van de drie cafés waar de wedstrijd langskwam. Kermiskoersen, zo beweren sommigen, zijn zo opgezet dat de tijd van één ronde voor de toeschouwers net volstaat om na de doortocht van het peloton naar binnen te snellen, een rondje bier te bestellen en weer naar buiten te gaan voor de volgende ronde. Voor deze wedstrijd had de wielclub via een tombola 6000 frank prijzengeld bij elkaar gesprokkeld, waarvan 400 frank voor de winnaar. Het boeket en de beker werden overhandigd door Marianne

Leyre, de dochter van de plaatselijke politiechef die toezag op een veilig verloop van de wedstrijd. Ze was bevriend met de twee dochters van de organisatoren en toevallig was het die dag net haar beurt. Ze was een beetje van slag omdat haar witblonde haar in de kleuring kastanjebruin was uitgedraaid.

Petit-Enghien was de eerste van tachtig overwinningen die Edouard Merckx — want zo werd hij in het korte verslag in de krant *Le Courrier de l'Escaut* genoemd — als amateur zou boeken, de eerste van de in totaal 525 overwinningen die hij zou behalen in de meer dan 1800 wedstrijden waaraan hij tijdens zijn carrière zou deelnemen. De voortekenen waren niet bijzonder gunstig. Hij had deelgenomen aan twaalf wedstrijden na zijn eerste wedstrijd in juli. Die had plaatsgevonden in Laken, de locatie van de fietswinkel uitgebaat door oud-beroepsrenner Félicien Vervaecke, waar hij zijn blauwe fiets had gekocht. Hij had viermaal opgegeven en tweemaal bijna gewonnen. Door zijn studie en het werk in de kruidenierszaak van zijn ouders had hij weinig tijd over om te trainen. Hij schatte dat hij tweemaal twintig kilometer getraind had, naast de dagelijkse verplaatsing naar en van school. Ze vonden hem te tener om dezelfde versnelling te bezigen als de anderen, dus reed hij met een kleinere om zijn jonge benen niet te veel te belasten. Het bleek een nadeel.*

De familie Merckx was trots op haar jongen. Jenny Merckx, zijn moeder, nam een foto van Edouard die naast Marianne Leyre verlegen glimlachte, met boeket en beker in de hand. Zelfs toen had de jonge Edouard ondanks het gebrek aan succes twee *supporters* — in het Nederlands impliceert het Engelse woord een obsessievere achterban dan in de meeste sporten — en dus werden de groentenhandelaar en de buur die aan de overkant boven de boekhandel woonde uitgenodigd om die avond te komen eten. Hoewel

* Kenners zullen misschien willen weten dat de gebruikelijke versnelling voor adolescenten 49×17 was. De jonge Merckx gebruikte 50×18 .

Edouard Merckx het volgende weekeinde terug met beide benen op de grond werd gedwongen toen hij als achttiende eindigde in de laatste wedstrijd van het seizoen, putten hij en zijn adviseurs vrouwen uit die eerste overwinning. En niemand zou hem ooit nog 'te klein om te winnen' noemen.

Men vond de jonge Eddy ook te dik. Meer dan een halve eeuw later moet Guillaume Michiels er nog altijd om glimlachen. Halfweg de jaren 1950 was Michiels een profrenner die een paar honderd meter van de kruidenierszaak van de familie Merckx vandaan woonde, boven aan wat toen een fikse helling was, nu een zacht glooiend grasperk voor een flatgebouw. Zijn moeder hielp de familie Merckx in de winkel. Ze poetste en kookte terwijl zij aan de toonbank stonden. Op hun beurt hielpen zij haar en haar vier kinderen met etenswaren uit de winkel die niet meer verkocht konden worden, maar wel nog eetbaar waren. Michiels had geen auto — zijn vader was een paar jaar voordien gestorven en de familie had het niet breed — dus bracht Jules Merckx, Eddy's vader en een wielerman, hem af en toe naar een wedstrijd. Op zondag, wanneer de winkel op het middaguur dichtging, was ook de familie van de partij als de kermis in de buurt was. Waarschijnlijk kwam Eddy Merckx tijdens die uitstapjes voor het eerst met de wielersport in contact.

Toen ze op een dag in het deurgat van de winkel stonden, zei Eddy tegen Guillaume die maar tien jaar ouder was: '*Moi, je vais faire coureur* — ik word ook wielrenner'. Michiels moet lachen als hij eraan terugdenkt, meer om zijn eigen reactie dan om de woorden van de jongen. 'Ik zei: "*La foitie* [onvertaalbaar uit het *Bruxellois* dialect, maar het heeft te maken met zwaarlijvigheid], binnen vijf jaar raak jij niet meer door die deur, Eddy, zo dik ben je.'" Tien, vijftien, twintig jaar later zouden ze om dat gesprek lachen terwijl Michiels Eddy van wedstrijd naar wedstrijd reed, want de kleine dikkerd was intussen de beste wielrenner ter wereld geworden.

Zelfs nu is Woluwe een eigenaardige mengeling van voorstad en afgelegen buiten. De villa's en halfvrijstaande huizen staan ge-

groepeerd op de zachte helling waar het Britse leger in 1944 luchtafweer opstelde nadat het de Belgische hoofdstad heroverd had. Het kleine centrum van de voorstad met zijn laan, enorme katholieke kerk en bijbehorende school ligt net voorbij de heuveltop. De grote triomfboog die de weg naar Brussel aangeeft, staat aan één kant. Beneden aan de andere kant ligt het dichtbegroeide woud dat vroeger de Belgische hoofdstad omgaf. Nauwelijks een paar straten lager, waar de familie Merckx boven haar kruidenierswinkel op de Place des Bouvreuils woonde, overleven de reusachtige oude bomen in hechte groepjes die nu onderbroken zijn door wegen, open grasland, nieuwe huizen, autosnelwegen en bedrijvenparken.

Vanuit zijn flat op de achtste verdieping in Woluwe hangt Michiels een bucolisch maar hardwerkend plaatje op van het leven in de Brusselse voorstad eind jaren 1940 en jaren 1950. De gemeente ligt maar een paar kilometer ten zuidoosten van het centrum van Brussel, maar in die dagen was ze nog niet door de hoofdstad opgeslokt. Waar nu rijen appartementsgebouwen en huizen staan, lagen velden waar boeren aardbeien en rode biet teelden en vee hoedden. Kinderen konden zonder gevaar buiten spelen. Het was een sterk contrast met wat Jules en Jenny hadden meegemaakt kort voor ze in 1946 met hun eenjarige zoon naar hier verhuisden. De beste wielrenner ter wereld groeide op in een zeer groene voorstad, maar hij werd geboren in een gemeenschap die verscheurd was door wreedheden van een nu nog nauwelijks voor te stellen gewelddadigheid en omvang.

Meensel-Kiezegem omvat een tweetal dorpjes van circa vijfhonderd inwoners en bevindt zich vijftig kilometer ten zuidoosten van Brussel, in het vredige, landelijke hart van Vlaams-Brabant. Het komt neer op twee hoopjes bakstenen huizen, minder dan anderhalve kilometer van elkaar verwijderd boven op een zacht golvende heuvel. Er zijn veel Merckxen geweest in Kiezegem, het kleinste van de twee gehuchten. Samen met de naam Pittomvils komt die van Merckx het vaakst voor op de grafstenen van het kleine kerkhof naast de bakstenen kerk, vlak bij de wegkruising

in het hart van het gehucht. Eén tak van de familie Merckx, Rémy, zijn vrouw en hun kinderen, woonde op nummer 4 in de Kerkstraat, vlak naast de kerk bij het kruispunt waar de huizenrijen samenkomen. Toen het oorlog werd en de Duitsers door België oprukten, kozen Rémy Merckx en Felix Broos, een andere landeigenaar, de kant van de bezetter. Gaston Merckx, de op twee na oudste zoon, was lid van de Vlaamse Wacht, een Vlaamse paramilitaire organisatie die met de nazi's sympathiseerde.

Tegen 1944 was het tij gekeerd in het voordeel van de geallieerden, het verzet kreeg meer vertrouwen en ging meer openlijk actie voeren. Af en toe werd een collaborateur 'geliquideerd'. Het ging om geïsoleerde incidenten waaraan de Duitsers en hun plaatselijke medestanders niet altijd gevolg gaven, maar in Meensel-Kiezegem lagen de zaken anders. Toen hij op 30 juli 1944 naar de nabijgelegen kermis in Altenrode liep, werd Gaston Merckx doodgeschoten op een boogscheut van het dorp, helemaal op het einde van de Kerkstraat, waar zijn gezin woonde.

De represaille van de Duitse SS en de plaatselijke paramilitairen was snel en dodelijk. Op 1 en 11 augustus vonden twee arrestatiegolven plaats en het grootste deel van de mannelijke bevolking werd bijeengebracht op het speelterrein van de school in Meensel. In totaal eenennegentig personen, sommigen van buiten de dorpen, maar drieënzestig uit Meensel en vijftien uit Kiezegem, werden naar gevangnissen in Leuven en Brussel getransporteerd, waar ze gemarteld werden. Vervolgens werden eenenzeventig van hen naar Duitsland weggevoerd, voornamelijk naar het concentratiekamp van Neuengamme bij Hamburg. Er kwamen er maar acht terug. De gevangenen waren hoofdzakelijk mannen en een groot deel van de mannelijke inwoners van Meensel in het bijzonder werd opgepakt en gedeporteerd.

Nauwelijks tien maanden later werd in deze verwoeste gemeenschap de man geboren die de naam Merckx synoniem zou maken met immens succes, reusachtige fysieke en mentale moed en een niet-aflatend arbeidsethos. Zijn vader Jules was een verre verwant van Rémy Merckx. Op 24 april 1943 was Jules getrouwd met Eugé-

nie (Jenny) Pittomvils, een boerendochter. Edouard, hun eerste kind, werd op 17 juni 1945 geboren in de Tieltstraat nummer 29, aan de rand van Kiezegem. Het huis staat een paar honderd meter lager dan de kerk, het laatste op de weg die noordwaarts naar de velden en het naburige dorp Tielt-Winge voert; het voetvalveld ligt er net tegenover. Het was een moeizame geboorte en Jenny Merckx had aanvankelijk hulp gekregen van buren en een plaatselijke vroedvrouw. Toen de dokter uiteindelijk aankwam, moest hij een verlostang gebruiken die indrukken zou nalaten op het voorhoofd van de jongen. Hij werd Edouard Louis Joseph gedoopt, want de naam Edouard zat in de familie.

Bij zijn geboorte was in Europa de vrede afgekondigd, maar dat betekende niet dat Meensel-Kiezegem rust kende. Het was een kleine gemeenschap, iedereen kende iedereen en zelfs kleine incidenten werden niet gauw vergeten. De gebeurtenissen in augustus 1944 hadden een grote en langdurige impact. Jules Merckx, de vader van de jonge Edouard, leek zonder schuld. Hij zou zich verschuld hebben in een septische put, die gelukkig net gepoetst was, voor de Duitsers het dorp begonnen te doorzoeken. Je kunt ervan uitgaan dat hij zich niet had verborgen als hij loyaliteit had gehad voor Rémy Merckx en die tak van de familie Merckx.

Maar schuld of onschuld was maar één onderdeel van de aanslepende zaak. Voor de geallieerden verschenen, waren de drie broers van Gaston Merckx (Maurice, Marcel en Albert) ontsnapt, hoogstwaarschijnlijk naar Duitsland. Niemand wist waar ze waren en ze werden nooit meer teruggezien. Er was niet onmiddellijk een conclusie. Er volgden twee represaillegolven in Meensel-Kiezegem, één na de Bevrijding in september 1944 en een tweede toen het handvol overlevers van de arrestaties vanaf mei 1945 naar de dorpen terugkeerde.

Zoals in andere gemeenschappen in heel Europa vonden er pestertijen, geweld en vernieling van eigendommen plaats. In het holst van de nacht doorzochten gewapende mannen de huizen op zoek naar ontsnapte collaborateurs. In augustus 1944 keerde een van de weinige mannen die de concentratiekampen hadden overleefd

terug naar het dorp. Hij hoorde geruchten dat een van de broers Merckx zich misschien verschool op de boerderij van Louis, iemand van de familie Pittomvils. Een groepje oud-verzetslui verzamelde 's nachts en stak de plek in brand. Louis Pittomvils werd doodgeschoten, hoewel hij zich aan geen enkele wandaad schuldig had gemaakt. De daders werden nooit berecht.

Een jaar na het einde van de oorlog verhuisden Jules, Jenny en de jonge Edouard naar de Brusselse voorstad. De gebeurtenissen van 1944 en 1945 in Meensel-Kiezegem kunnen al dan niet een rol hebben gespeeld in de beslissing, maar ze hadden hoe dan ook gevolgen. De gemeenschap was door de gruweldaden aan stukken getrokken en de familie had er schade door geleden. Twee broers van Jenny, Petrus en Jozef waren naar Duitsland gedeporteerd. Jozef stierf op 14 maart 1945 in Bergen-Belsen. Petrus was een reus van 110 kilo toen hij vertrok, maar hij keerde als een schim van nauwelijks achtendertig kilo terug en zijn benen droegen diepe littekens van de slagen van de Gestapo. Zijn dokters zeiden dat hij beter niet over zijn ervaringen praatte. Twee andere leden van de ruime familie Pittomvils waren gestorven in Neuengamme.

In die moeilijke jaren na de oorlog was de kans om een kruidenierszaak te huren waarschijnlijk te mooi om te laten liggen. Jules had de familieboerderij verlaten om als timmerman te gaan werken in de naburige stad Leuven, maar hij kon niet goed overweg met zijn baas en was ongelukkig. Jenny's zus had een winkel in de Brusselse buitenwijk Anderlecht en Jenny ging haar geregeld helpen, dus ze wist wat een en ander inhield. Jenny hoorde van de kruidenierszaak die te huur stond. Tegen journalist Stéphane Thirion zei ze: 'Ik wilde iets anders voor ons en onze zoon'. Dat haar zoon Frans zou kunnen leren speelde ook mee. Ze zei dat Jules minder enthousiast was, 'hij ging akkoord uit liefde'.

Jenny Merckx was ook de drijvende kracht achter de winkel. Het was niet ver van haar zus en ook binnen bereik van Jenny's ouders die in Kiezegem bleven. Tijdens de weekeinden ging het gezin de boerderij bezoeken. Eddy Merckx vermeldt zelf dat ze er

warm onthaald werden. Hij reed er minstens tweemaal in zijn beginjaren, één keer rond zijn twaalfde in een wedstrijd die niet in de annalen is genoteerd, een tweede maal in 1961 tijdens zijn eerste seizoen, een wedstrijd die hij niet uitreed.

De kruidenierswinkel die Jules en Jenny in september 1946 op de Place des Bouvreuils in Sint-Pieters-Woluwe openden, bevond zich op een pleintje met een doorsnede van nauwelijks vijftig meter, een heel eind verwijderd van het drukke commerciële centrum van Woluwe. Hij lag aan de zuidkant van het plein, waar zich in een ander gebouw nog altijd een krantenwinkel bevindt. Een kleine gedenkplaat op de vluchtheuvel in het midden van de straat geeft aan dat Eddy Merckx hier opgroeide. Ze waren nauwelijks vijftig kilometer ver verhuisd — nu een snelle rit op de autosnelweg langs universiteitsstad Leuven — maar de familie Merckx verhuisde niet alleen van het ene huis naar het andere. Ze staken de taalgrens over, van het Nederlandstalige Brabant naar een streek waar Frans werd gesproken, en ze lieten ook de grootouders achter.

België is een taalkundige en culturele lappendeken verdeeld tussen Vlaanderen (het grotendeels Nederlandstalige noorden) en Wallonië (het Franstalige zuiden), met Franstalige enclaves in het westen en in het centrum, de regio rond Brussel. Zeggen dat Walen en Vlamingen volledig gescheiden leven zou niet correct zijn, want tijdens het onderzoek voor dit boek bleef ik aldoor tweetalige koppels ontmoeten. Maar het onderscheid tussen de verschillende regio's is duidelijk. Zoals de meeste Vlamingen sprak Jules alleen Nederlands, maar Jenny sprak vlot Frans want ze had de taal geleerd van haar grootmoeder. Behalve de taalgrens staken ze ook een sociale grens over. Ze waren mensen van buiten in een relatief rijke voorstad.

De verhuizing van Meensel-Kiezegem naar Brussel had belangrijke gevolgen voor de toekomstige carrière van de jonge Edouard, voor zijn identiteit en de invloed die hij zou hebben op zijn verdeelde land. Eerst en vooral was de naam die nu synoniem is met wereldwijd overwicht in de wielersport waarschijnlijk niet Eddy geweest. Merckx, met zijn medeklinkers, is een Nederlandse naam.

De afkorting van Edouard tot Eddy is een courante Franse roepnaam. Als hij een zuivere Vlaming was geweest, dan was zijn naam waarschijnlijk afgekort tot Ward.

Was Edouard Ward geworden in plaats van Eddy, dan was hij waarschijnlijk nog altijd wielrenner geworden, want Meensel-Kiezegem had zijn eigen kampioen. Tweevoudig Parijs-Roubaix-winnaar Georges Claes baatte een plaatselijke fietswinkel uit en maakte op zondag fietstochten met groepjes jongeren. Dat alternatieve traject zou van Merckx het zoveelste lid hebben gemaakt van een generatie renners uit België's Nederlandstalige regio's die misschien wel de meest getalenteerde was uit één enkel land in de hele wielergeschiedenis. Tot Merckx' tijdgenoten behoorden sterren als Walter Godefroot, Herman Van Springel, Eric Leman, Roger De Vlaeminck en Freddy Maertens. Mogelijk was Ward Merckx uiteindelijk nog altijd de sterkste van de hele bende geweest, maar hij was misschien niet de halfgod van de wielersport geworden.

De jonge Eddy was een hyperactief kind dat buiten wilde zijn, iets waar zijn moeder het moeilijk mee had, vooral na de geboorte van de tweeling Michel en Micheline in mei 1948. Uren bracht hij door op de kleine heuvels en in de bossen van de zuidoostelijke Brusselse buitenwijken en hij verbleef dolgraag op de boerderij van zijn grootmoeder in Meensel-Kiezegem om te helpen met de dieren. Voor een kind moet Woluwe, met zijn vijvers en dichtbegroeide woud net om de hoek, een paradijs geweest zijn. Geen wonder dat Eddy soms langer wegbleef dan toegelaten en vol schrammen van zijn avonturen terugkeerde. 'We leefden voortdurend in angst', zei Jenny. Op een keer ging hij vissen en hij bleef zo lang weg dat ze de politie belden. Hij werkte zich in de nesten en het ergste, vanuit Eddy's standpunt, was dat hij dan niet meer naar buiten mocht. Hij moest een dag binnenblijven nadat hij op een kraan was geklommen toen zijn ouders een dakgoot lieten installeren. Een andere keer begon hij toen de avond viel met zijn vrienden op een bouwwerf te spelen. Ze hielden opnieuw een klimwedstrijd op

een kraan en tegen de tijd dat ze gestopt werden, bevond hij zich twintig meter hoger dan de eerste achtervolger.

Daarmee was de trend gezet voor een moeilijke kindertijd en adolescentie. Eddy trachtte te ontsnappen aan verplichtingen zoals de school en de winkel. Die werd benauwd door de gezinsuitbreiding, met alle kinderen in één kamer en een huurder in een andere. Zijn moeder probeerde hem in toom te houden. Jules mopperde dat het nooit iets met hem zou worden als Eddy bijvoorbeeld lege flessen naar buiten droeg en er een stuk of wat liet vallen, zo herinnert Guillaume Michiels zich. Uiteindelijk zou hij dankzij de fiets voorgoed ontsnappen en een nomade worden die bijna voortdurend op pad was, pendelend van de ene training naar de volgende wedstrijd.

Eddy aardde naar zijn vader die in zijn tijd een goed hardloper en een meer dan verdienstelijk voetballer was geweest, en die ook een wielervan bleef. Merckx junior was niet het meest gezonde kind. Hij had last van oorpijn, hoofdpijn, groeipijn en krampen, maar dat hield hem niet tegen. Eddy zou alle mogelijke sporten uitproberen: boksen, basketbal, pingpong, tennis en voetbal, maar ook wedstrijdjes op zijn fiets in en om de plaatselijke straten. Hij speelde tennis op school en rechtsbinnen voor het jeugdteam van de lokale ploeg die later Royal White Star Woluwe zou worden (hun huidige motto luidt *Be The Best*). Na een bepaalde wedstrijd moest hij blijven zodat ze hem een volledige uitrusting konden geven als beloning voor de doelpunten die hij had gemaakt. Een foto in het familiealbum, afgedrukt in Pierre Thonons relaas van zijn beginjaren (*Eddy Merckx, l'irrésistible ascension d'un jeune champion*), laat zien hoe hij op de schouders van zijn kompanen wordt gedragen nadat hij een plaatselijk bokstoernooi had gewonnen, met één handschoen in de lucht zoals Muhammad Ali.

Zulke successen waren belangrijk. Hij was een zeer strijdlustig kind. Hij was verzot op kaartspelen en was extreem ongelukkig als hij een pingpongwedstrijd of een partijtje domino verloor. Later, in hotels tijdens wedstrijden, was hij al even strijdlustig tijdens pokerspeltjes met ploegmaats om de tijd te doden. Van kleins af

aan hield hij van mechanische dingen. Hij maakte zeepkisten en demonteerde en herschilderde soms zijn eerste racefiets. Hij was bijzonder gevoelig, zo huilde hij toen zijn jongere broer en zus hem vertelden dat de Kerstman niet bestond en zijn moeder het tragische nieuws bevestigde. Al die trekjes zouden later in de man en de kampioen aan het licht komen.

De familie Merckx was katholiek. Op zondag gingen ze naar de mis — wat moeilijk te verduren was voor de jonge Eddy omdat hij vrij lang moest stilzitten — en in mei baden ze voor het Maria-beeld aan het eind van de straat. Ze werkten hard. Omdat de concurrerende winkels gesloten waren, was zondag een drukke dag en de jonge Eddy moest meehelpen: ham en kaas snijden, fruit wegen en bedienen aan de toonbank, terwijl zijn vriendjes aan het spelen waren.

Later zou Eddy volhouden dat ze geen rijke familie waren, maar dat is relatief. De behuizing boven de winkel was krap — commentaar van Jules toen Jenny hem vertelde dat ze zwanger was van een tweeling: ‘Waar zullen we ze leggen?’ — maar de Merckxen waren niet bepaald arm. Ze kenden zeker niet de bijna-honger-dood die het vroege leven tekende van Fausto Coppi, Federico Bahamontes, Rik Van Steenbergen of zelfs een tijdgenoot als Luis Ocaña. Die liep elke dag tweemaal zes en een halve kilometer naar en van zijn school in de Pyreneeën, zonder jas want die konden zijn ouders niet betalen. De zeldzame foto’s van de jonge Coppi laten groepjes kinderen zien met de spillebenen en grote hoofden die getuigen van ontbering. De jonge Eddy heeft dikke wangen en is vaak uitgedost voor een of andere festiviteit. De familie Merckx kon zich een auto en strandvakanties veroorloven. Eddy zou de kans krijgen om zich via de klassieke weg op de sociale ladder ‘op te werken’, dat wil zeggen studeren en een goede baan bemachtigen, maar hij koos voor de wielersport. In tegenstelling tot Coppi, Bahamontes of Van Steenbergen was wielrennen voor Eddy Merckx een levenskeuze. Het alternatief was niet zelfvoorzieningslandbouw of industriële arbeid, maar iets wat gemakkelijker en waarschijnlijk haast net zo winstgevend was geweest, namelijk een knus

middenklasseleven. Eddy moest wel degelijk fietsen, maar niet uit economische noodzaak.

Jules en Jenny Merckx hadden tegengestelde karakters. 'Mijn moeder was heel zachtaardig, met mooie manieren, altijd bezorgd dat ik een ongeval zou hebben', zo herinnert Eddy zich. 'Ik erfde haar vriendelijke karakter, misschien zelfs een beetje te veel'. Eddy beschreef Jules dan weer met de woorden 'zenuwachtig, introvert en voortdurend ongerust... en niet erg spraakzaam'. Die zou je ook voor Eddy zelf kunnen gebruiken. Jules was opvliegend, maar bleef nooit lang boos. Hij was 'geen man van veel woorden. Meestal verkoos hij een klap boven een lange preek', zei Eddy. Jules gebruikte graag spreuken als 'hoe meer je hebt, hoe meer je wilt' en 'in het leven staat er altijd iemand boven je.' De eerste was van toepassing op zijn oudste zoon, de tweede duidelijk niet.

Jules was geschoold als timmerman en werd kruidenier. Zijn leven was 'werk, werk en nog eens werk,' zei Eddy. 's Ochtends vroeg ging Jules naar de markt om verse groenten te kopen voor de winkel, dagelijks in de zomer, drie- of viermaal per week in de winter. Dat deed hij te voet omdat ze geen auto hadden, althans in het begin. Zijn overgevoeligheid maakte hem verlegen, ongetwijfeld ook deels door de taalbarrière. Jenny bediende aan de toonbank in de winkel, terwijl Jules zijn vaardigheid als timmerman gebruikte om de houten kratten te maken waarin de goederen werden uitgestald. Hij werkte tot een stuk in de nacht. Het beeld van Jules is dat van een economische migrant die zich uit de naad werkt uit angst om te falen en terug te moeten keren naar de plek waar hij vandaan kwam.

Volgens Eddy's jongere broer Michel was hij een despoot en een patriarchale figuur. 'Niemand durfde vóór hem aan de soep te beginnen.' Michel herinnert zich hem als een 'ongelukkige ascet, een levend gevilde, een gevoelig karakter dat zijn gevoelens verborg achter het imago van een tiran'. Hij maakte zich zoveel zorgen dat hij er ziek van werd, maar verborg de maagpijn die er het gevolg van was. Eddy was meestal het slachtoffer van zijn driftbuien — een dusdanig verstorende invloed dat Jules soms zijn

hoofd in koud water moest onderdompelen om af te koelen. En nu en dan kwam Eddy tussenbeide om ervoor te zorgen dat hij in plaats van zijn broer of zus gestraft werd.

Als een goed katholiek huisvader was Jules strikt. Ze moesten de borden van tafel ruimen en er golden duidelijke morele grenzen, zoals Eddy op zijn zevende ontdekte toen hij een speeltje meegriste van het bureau van een leraar en aan zijn moeder zei dat hij het gekregen had. Af en toe waren er kleine daden van opstandigheid. Als tiener rookte Eddy soms in het geniep een sigaret en toen zijn vader doorkreeg wat er aan de hand was, gaf hij hem een fikse uitbrander. Op een keer stond Eddy erop dat de kapper zijn hoofd scheerde als bij een gevangene. Het is veelzeggend dat de jongen zo zeker van stuk was dat hij weigerde uit de scheerstoel op te staan tot het scheermes eraan te pas kwam. Ook dat viel niet meteen in goede aarde.

Guillaume Michiels herinnert zich de ouders Merckx als ‘te vriendelijk, te mild’, iets wat later ook van hun beroemde zoon zou worden gezegd. ‘Bij een wedstrijd had Eddy vier of vijf plaatselijke supporters. Na de wedstrijd op zondag zei mevrouw Merckx gewoonlijk “kom een glas drinken”. Dan zouden ze blijven eten.’ Omdat Jenny de winkel had, volstond het om achter de toonbank een paar sneden ham te snijden. Eddy zei dan ‘*ma mère invite tout le monde*’ — mijn moeder nodigt iedereen uit. Michiels beschrijft Jules als ‘een man die zich een idee in het hoofd haalde en daar niet meer van afweek’.

Naarmate zijn zoon beroemder werd, stortte Jules zich op zijn werk en bleef hij weg van de wielervedstrijden. ‘Hij was een binnenvetter en toonde zijn gevoelens niet, die verdrong hij in liters koffie. Hij kon geen uiting geven aan zijn trots’, vertelde Jenny Merckx aan Thirion. Eddy beschreef zijn vader als ‘hypersensitief’ en weet het aan zijn verlegenheid die Jules zelf klaarblijkelijk als zwakheid zag. Merckx senior was naïef, verloor geld aan handelaren die geslepenere waren — en eens te meer zou zijn zoon later soortgelijke trekken vertonen. Jules was een tobber. Toen hij met zijn zoon naar diens eerste wielervedstrijd in Laken ging, aan het

andere eind van Brussel, bestelde hij een taxi om er zeker van te zijn dat ze niet verloren zouden rijden. En hij was ook een perfectionist. Hij keek toe hoe zijn zoon 's avonds zijn racefiets poetste en poetste hem dan zelf nog eens, voor de zekerheid.

Jules Merckx' enige afleiding van zijn werk was zijn oude liefde voor de wielersport. In 1935, op zijn vijftiende, was hij van Meensel-Kiezegem vijftig kilometer zuidwaarts naar Floreffé bij Namen gefietst om Jean Aerts wereldkampioen op de weg te zien worden. Eddy Merckx en zijn vader waren allebei fan van Constant Ockers — Stan voor de Walen, Stanneke voor de Vlamingen — de Antwerpse kampioen van wie de carrière samenviel met Merckx' kinderjaren. Eddy was pas zes toen Ockers in 1952 in de Tour de France tweede eindigde na Coppi en pas tien toen hij in 1955 wereldkampioen op de weg werd. In de buurt deed Merckx alsof hij Ockers was, terwijl zijn vriendjes de rol speelden van Rik Van Steenbergen of de heroïsche flandrien Briek Schotte. Hij was pas elf toen Ockers op 29 september 1956 stierf aan verwondingen aan het hoofd die hij had opgelopen bij een baanwedstrijd in Antwerpen. Jenny Merckx had gehoord over de dood van de held van haar man en zoon, en het was een van de redenen waarom ze er aanvankelijk tegen gekant was dat Eddy wielrenner werd. Ze bleef zich jarenlang zorgen maken en toen hij de wielersport na zeventien jaar in het zadel uiteindelijk vaarwel zei, noemde ze dat de grootste opluchting uit haar leven.

Merckx senior en junior waren helemaal niet de enige fans van Ockers. Halverwege de jaren 1950 werd Ockers door zijn aanvallende stijl in heel België gigantisch populair en zijn begrafenis was bijna een staatsaangelegenheid. In het licht van de toekomstige carrière van Merckx was Ockers een intrigerend voorbeeld. Hij was geen stevige flandrien zoals Van Steenbergen, maar een kleine man met een agressieve rijstijl. Hij was geen zuivere renner voor de klassiekers, maar kon presteren in de ronden én in heuvelachtige klassiekers zoals de Waalse Pijl en Luik-Bastenaken-Luik, een renner met een veelzijdig talent als sprinter en klimmer. Maar in

tegenstelling tot Merckx, die al kort na zijn twintigste tot bloei zou komen, bereikte Ockers maar een heel eind in de dertig het hoogste niveau.

Merckx' bewondering voor Ockers weerspiegelde het feit dat hij de wielersport als kind lichtelijk anders zag dan een zuivere Vlaming. 'Waar ik woonde, noemden ze me "Tour de France"', zo vertelde hij me. Hij interesseerde zich niet voor de klassiekers, iets wat ondenkbaar zou geweest zijn voor een kind dat in Vlaanderen was opgegroeid. Een andere verklaring was dat de grote eendagswedstrijden op zondag plaatsvonden. Op die dag was hij gewoonlijk aan het werk in de winkel of misschien *en famille* met zijn grootmoeder in Meensel-Kiezegem. 'Ik luisterde naar de Tour op de radio en samen met mijn vader ging ik een keer of twee, drie kijken. Hij nam me ook een paar maal mee naar de zesdaagse in het Palais des Sports in Brussel', vertelde hij me in 1977. Nog onwaarschijnlijker voor een jonge Belg is zijn andere jeugdheld, namelijk Jacques Anquetil, van wie de beste jaren samenvielen met de adolescentie van Eddy. Merckx' vrouw Claudine vertelde journalist François Terbeen: 'Je mag het best herhalen en hardop roepen: Eddy verkoos Anquetil boven alle anderen, dat was zijn held. Hij droomde alleen van hem en bewonderde hem sterk.'

Eddy was begonnen met fietsen toen hij drie of vier was en op zijn achtste reed hij al naar school, waarbij hij elke dag de steile Kouterstraat op moest. Later kreeg hij een solider vehikel om pakjes af te leveren voor zijn vader. Naar verluidt kreeg hij geen fooien van de klanten omdat hij de zoon van de baas was, dus bood hij zijn diensten aan de lokale melkboer aan zodat hij kon sparen voor een racefiets. Met zijn fiets daagde hij trams en auto's uit op weg naar een bakkerij waar ze een cake verkochten die 'de atoombom' heette. Op een keer, toen hij met zijn moeder op wandel was, brak het pedaal van zijn kinderfiets af toen hij op een fietspad een *vélo-moteur* trachtte in te halen. Hij viel en bezeerde zijn hoofd.

Jenny Merckx kon zich maar moeilijk verzoenen met het idee van haar zoon als wielrenner, vooral omdat hij het steeds ernstiger opnam. In 1960, op zijn vijftiende, keek Eddy op televisie naar het

olympische wegkampioenschap dat vanuit Rome werd uitgezonden. De winnaar was de Sovjet-Rus Viktor Kapitonov en de jonge Merckx stelde zich tot doel om geselecteerd te worden voor de Spelen van Tokio in 1964. Op zijn twaalfde had hij al een officieuze wedstrijd gereden in Meensel-Kiezegem, tegen een bezetting die voornamelijk uit oudere kinderen (tot achttien jaar) bestond. Jenny had de zaak bestudeerd en ze hadden haar verteld dat het percentage afhakers hoog was — correct — en dat maar een handvol er ooit kon van leven, hoe veelbelovend een getalenteerde jonge renner ook mocht zijn. Ze vond dat de gezondheid van haar zoon zich er niet toe leende en dat Eddy intelligent genoeg was om voor zijn examens te slagen. Ze was waarschijnlijk ook bang dat een eventuele ontgoocheling hem ongelukkig zou maken. Jules bleek dan weer hardvochtiger: 'Laat hem strijden in het peloton als hij niet naar school wil gaan. Misschien komt hij wel huilend terug.'

Tijdens de zomer van 1961 ging Eddy niet zoals gewoonlijk mee naar de kust, maar bleef hij thuis om zijn vader te helpen in de winkel. Zo kon hij genoeg geld verdienen voor zijn eerste wedstrijdvergunning en een maand na zijn zestiende verjaardag reed hij zijn eerste wedstrijd. Volgens sommige versies was zijn moeder niet op de hoogte. Eddy en zijn vader waren tot de conclusie gekomen dat de wielrennerij niet voorkwam in de plannen voor haar zoon. De wedstrijd in Laken was een klassieke komedie. Eddy's schoenen waren te klein. Hij kon de pijn niet harden en moest stoppen aan de kant van de weg en wachten op zijn vader die met zijn bestelwagen een ander paar bracht. Hij was vastbesloten om hoe dan ook de wedstrijd uit te rijden en nam verschillende binnenwegjes naar de eindstreep, waar hij twee minuten voor de koplopers aankwam. Ze hadden hem waarschijnlijk moeten diskwalificeren, maar hij kreeg de zesde plaats toebedeeld. Het zou vijf weken duren voor hij nog eens de top tien haalde.

Zijn vader was duidelijk de drijvende kracht achter zijn wielrennerij, maar de relatie tussen vader en zoon bleef grotendeels woordeloos. Jules bracht Eddy naar elke jeugdwedstrijd, soms

kreeg hij een lift in de vrachtwagen van een groothandelaar, maar ze spraken zelden. ‘Hij projecteerde zijn emoties op mij’, herinnerde Eddy zich tegenover Stéphane Thirion in *Tout Eddy*. ‘Telkens als ik won, had hij tranen in zijn ogen. Dan zei hij “Eddy, hoe heb je dat in hemelsnaam weer voor elkaar gekregen?” Toen ik trouwde, kwam hij plotseling niet meer. Hij heeft nooit uitgelegd waarom.’ Misschien vond Jules dat hij niet langer een plaats had als de belangrijkste supporter van zijn zoon en bracht zijn positie in de coulissen hem in verlegenheid. ‘Misschien wilde ik alleen maar dat mijn ouders trots op me waren — mijn vader was... heel hard, heel streng met ons. Ik ben waarschijnlijk een beetje zoals hij.’ Jules stierf vroeg, in 1983, na een leven van hard labeur, weinig slaap en veel sigaretten. Eddy dacht dat hij ‘tevreden’ was met wat zijn zoon had bereikt, hoewel hij dat nooit gezegd had.

Maar het beperkte zich niet tot Jules. Merckx had waarschijnlijk een nauwere band met zijn beide ouders dan in andere families het geval was. Hij ging op vrij late leeftijd van huis weg — hij was tweeëntwintig — en in het begin van zijn carrière merkten andere renners hoe lang hij ’s avonds wel met hen belde. Ook Jenny oefende druk uit, maar meer onderhuids. ‘Waarschijnlijk wilde ik mijn moeder laten zien dat het in het leven belangrijk is om te doen wat je graag doet. En ook dat ik mijn weg kon vinden zonder naar de universiteit te gaan, omdat ze er om te beginnen al niet op gebrand was dat ik wielrenner zou worden. Ze wilde dat ik zou studeren, naar de universiteit gaan en een stabiele, permanente baan zoeken.’ Zodra de beslissing was genomen om zijn studie te laten vallen was er geen vangnet. Het loonde de moeite om alle pijn en angst te doorstaan en te vermijden dat zijn moeder zou denken ‘zie je wel’, of dat zijn vader zou denken dat hij niet hard genoeg zijn best had gedaan. Kortom, hij zat gevangen tussen een perfectionistische workaholic van een vader en een piekerende moeder. Hij erfde het beste van beiden en zou trachten beiden eer aan te doen.

De overwinning in Petit-Enghien gaf de jonge Merckx vertrouwen en zorgde ervoor dat Félicien Vervaecke hem serieuzer be-

gon te nemen. Die winter nam de bonkige oud-profrenner Merckx mee naar de velodroom in Schaarbeek, in het centrum van Brussel, gemakkelijk gelegen tussen de kruidenierszaak van de Merckxen in Woluwe en zijn fietswinkel in Laken. Baanwielrennen is de perfecte entree voor jonge renners, want ze kunnen er werken aan hun trapsnelheid, wedstrijdvaardigheid en het vermogen om overeind te blijven in een voortsnellend peloton. Het jaar 1962 begon met de tweede overwinning van de jonge Merckx, op 11 maart in de kermiskoers in Haacht. Er viel niets op af te dingen, want hij ontsnapte al snel en werd niet meer ingehaald. Er kwam 'niemand anders op het plaatje voor'. In hetzelfde jaar besliste Eddy Merckx om voltijds renner te worden, verbazend vroeg voor iemand die minder dan een jaar daarvoor met competitiesport was begonnen.

ARRIVA MERCKX

VIA ROMA, SAN REMO, 19 MAART 1966

Elf renners spurten op volle kracht in de rechte, licht aflopende straat naar de eindstreep van Milaan-San Remo, de eerste eendagsklassieker van het wielerseizoen. Vanuit de hoogte aan de koffiebars en ijssalons kijken de toeschouwers toe hoe de vier koplopers, twee aan elke kant van de weg, strijden voor de overwinning in de wedstrijd die de Italianen *La Primavera* (de lente) noemen. Uiterst links twee Italianen: Michele Dancelli in het groen-wit-rode truitje van de nationale kampioen en net voor hem Adriano Durante in het lichtgrijs van de Salvaraniploeg. De uiterste rechterzijde van de weg behoort toe aan de Belgen: vlak bij de greppel Herman Van Springel in het wit van Mann-Grundig en iets aan zijn linkerzijde Eddy Merckx van Peugeot-BP, ook al in het wit.

Hij is nog altijd maar twintig jaar oud en minder dan een jaar profrenner, en zijn lichaamstaal drukt het enthousiasme van een tiener uit. Zijn ellebogen staan met een belachelijke hoek wijduit terwijl hij elke laatste gram kracht uit zijn gebalde spieren trekt en duwt. Met zijn kin raakt hij bijna zijn stuur. De wind drukt zijn dikke bos zwart haar naar achteren, uit zijn ogen straalt intens verlangen. Op de streep haalt hij de overwinning binnen, met een wielvoorsprong op Durante en een halve fietslengte op Van Springel.

Merckx zal later meer dan dertig klassiekers winnen en de komende tien jaar nog zesmaal zegevierend de Via Roma oprijden. Maar de eerste overwinning is belangrijker dan alle andere. Merckx zal synoniem worden met een bepaalde manier van rijden en voortaan de standaard zijn waarmee elke wielerkampioen wordt beoordeeld. Die laatste meters op de Via Roma betekenen het einde van het begin, de finale seconden in een leerproces dat maar een paar maanden geduurd had en dat een gelukkiger ervaring was geweest dan naar school gaan.

School was iets wat de jonge Eddy veeleer verdragen had dan gekoesterd. Op de allereerste schooldag had de onderwijzer, een vaste klant in de kruidenierszaak op de Place des Bouvreuils, hem naar huis moeten brengen, omdat hij oorverdovend huilde. Toen ze hem uitlegden dat zijn moeder, intussen zwanger van de tweeling, moe was en dat hij zonder klagen naar school moest gaan, paste hij zijn gedrag aan. Maar hij kon zich moeilijk concentreren en keek liever uit het raam dan naar de onderwijzer te luisteren.

Huiswerk was een heel karwei. Er was te veel afleiding en hij hielp liever zijn vader door met de fiets brood te bedelen dan zijn taken te maken. Halverwege zijn tienerjaren had Eddy problemen met geschreven Frans, in de eerste plaats omdat het zijn moedertaal niet was, want thuis was Nederlands de voertaal geweest. Jenny herinnerde zich dat ze de ene brief na de andere schreef om uit te leggen waarom hij zijn huiswerk niet had gemaakt. Tijdens een ontmoeting met de directeur spraken ze af dat Eddy zou trachten zijn diploma als leraar lichamelijke opvoeding te halen. In de lente van 1961 slaagde zijn moeder er eventjes in om Eddy's wielersambities en haar bezorgdheid voor zijn studie in een compromis te verzoenen. Als hij bij de examens op het einde van het schooljaar goede resultaten behaalde, mocht hij tijdens de vakantie aan wedstrijden deelnemen. Hij eindigde als zesde op zesendertig, met andere woorden goed genoeg.

De leraren hadden het moeilijk, maar de twee sleutelfiguren in de amateurcarrière van de jonge Eddy vonden hem een bereidwillige en schrandere leerling. Beide contacten kwamen er, direct en indirect, via Jules Merckx. Guillaume Michiels gaf Merckx zijn eerste wielertuitje, in de kleuren van Faema, de ploeg die dankzij Rik Van Looy een legendarische status had verworven en die voor altijd met Merckx geassocieerd zou worden. De toewijding van de jongeman staat buiten kijf. Voor die eerste wedstrijd in 1961 maakte de zestienjarige het opgestikte Faemalogo van het wollen tuitje los, want het was niet toegelaten om de kleuren van een professionele sponsor te dragen. Michiels werd later zijn vertrouweling, chauffeur, beenmasseur, de man die door weer en wind op

de motorfiets voor hem uit reed, met Eddy's voorwiel centimeters verwijderd van de achterbumper terwijl hij aan zijn snelheid en uithouding werkte.

Michiels introduceerde zijn jonge beschermeling bij Félicien Vervaecke, telg van een grote Vlaamse wielersfamilie en een legendarisch lid van de vooroorlogse Belgische ploeg in de Tour de France. Vervaecke, ooit een groot rivaal van Gino Bartali, was nu de eigenaar van een fietswinkel in Laken aan de andere kant van Brussel, waar Eddy zijn eerste wedstrijd reed. Vervaecke, halverwege de vijftig, met uiteenstaande tanden en een verweerd gezicht, had zevenmaal deelgenomen aan de Tour, tweemaal het bergklassement gewonnen en driemaal het podium gehaald. Hij was geen man die in het openbaar hoog van de toren blies en was zo rustig als Eddy en Jules. Maar hij was een belangrijke invloed en stelde het oefenschema van de jonge Eddy op. Het allerbelangrijkste was dat hij de jonge snaak ervoor behoedde tijdens zijn amateurjaren te veel energie te verkwisten. Eddy zou zich met al die wedstrijden uitputten, maar dankzij de hulp van Vervaecke trad hij frisser dan de meesten tot de rangen van de profrenners toe.

Tijdens de winter van 1961–1962 begon Eddy onder Vervaeckes toezicht elke dinsdag wedstrijden te rijden in Schaarbeek, op de wielersbaan van het oude Brusselse Palais des Sports, dat een paar jaar later zou worden afgebroken. Het verhaal gaat dat niemand minder dan Rik Van Steenbergen een fan van de jongeman werd. 'Je kon "The Boss" roepend naar de rand van de wielersbaan in het Palais des Sports zien hollen: "Nee, deze keer lukt het hem niet, ze zullen hem inhalen." Een paar seconden bedaarde hij dan, kwam op adem en mompelde: "Fantastisch, hij heeft stand gehouden. Fantastisch..." Rik I (niet te verwarren met Rik II, Van Looy alias 'de Keizer') bewonderde de manier waarop de jonge Merckx al zijn baanwedstrijden reed. De jongeman viel gewoonlijk op twee of drie ronden voor het einde aan, boekte twintig of dertig meter voorsprong en trachtte dan stand te houden tegen het achtervolgende peloton. Meestal slaagde hij daarin door zijn trapsnelheid en moed. Dankzij de wielersbaan boekte hij grote vooruitgang op

de weg. Begin 1962, toen hij al lid was van de plaatselijke wielclub in Evere, won Eddy vier van zijn eerste vijf wedstrijden, hoewel hij een beperkt programma reed — één wedstrijd per week-einde en alleen training op woensdagmiddag.

In de late lente stak het conflict tussen zijn studie en het wielrennen weer de kop op. Eddy moest een jaar zittenblijven omdat zijn resultaten niet naar behoren waren. Die winter had hij op dinsdagmiddag naar de Franse les gemoeten, maar omdat hij dat verzuimd had, waren zijn cijfers navenant achteruitgegaan. Anderzijds wilde hij bewijzen dat hij met de fiets zijn brood kon verdienen. Het conflict zou snel worden opgelost. Jenny werd geopeerd. Er was hulp nodig in de winkel. Eddy wilde van school. Het klopte allemaal.

Het kantelmoment kwam op 1 mei 1962, de dag voor de lessen na de paasvakantie weer hervatten. Eddy won een wedstrijd in Halle ten zuidwesten van Brussel, waar hij in maart al een wedstrijd had gereden én gewonnen. Hij eindigde in zijn eentje met vier minuten voorsprong op de eerstvolgende, een reusachtig verschil op juniorniveau, waar wedstrijden vrij kort zijn. Voordien had Jenny gezegd dat Eddy zou moeten studeren en slagen voor zijn examens als hij die dag niet won. 'Mijn man belde rond vijf uur 's middags', zei Jenny Merckx. 'Hij hoefde niet veel te zeggen, door de klank van zijn stem begreep ik het onmiddellijk. Ik wist dat ik verloren had.' Eddy kwam thuis met 850 Belgische frank op zak, 400 prijzengeld en 450 tussentijdse premies. 'Hij toonde me het geld en schreeuwde zo hard dat ze het aan de overkant van het plein konden horen: "Ik heb gewonnen. Hoera! Ik hoef niet meer naar school." Dat was niet wat we de dag voordien hadden afgesproken [waarschijnlijk bedoelde ze dat ze niet met zoveel woorden had gezegd dat hij zijn studie mocht stopzetten], maar wat voor zin had het om erover te blijven kibbelen?' Twee dagen later belde de schooldirecteur Jenny op om te vragen of Edouard ziek was. Waarom was hij anders niet weer naar school gekomen? Jenny had niet meteen de moed om te zeggen dat Eddy de school vaarwel had gezegd om zich voltijds op de wielersport te concentreren. (Maar

de directeur wist dat het met wielrennen te maken had. Hij had Eddy's naam in de kranten gezien, waar de resultaten van de wedstrijden op dinsdag in het Palais des Sports werden afgedrukt.)

Met zijn familie volledig achter zich behaalde de zeventienjarige de ene overwinning na de andere. Zijn vader reed hem rond met de bestelwagen van de kruidenierszaak. Zijn moeder hield zijn dieet in de gaten. Vervaecke superviseerde zijn training en leverde advies dat goud waard was. In 1962 won Eddy vierentwintig wedstrijden, voortgedreven door de wetenschap dat hij met zijn ouders een overeenkomst had en dat hij geen andere keuze had dan zijn deel ervan na te komen. 'Ik had het recht niet om te ontgoochelen', herinnerde Merckx zich. 'Ik moest me aan de regels houden — nooit een training overslaan, zelfdiscipline tonen, altijd het beste van mezelf geven.' Sommige van de amateurrenners die hem zijn eerste overwinning in Petit-Enghien hadden zien behalen reisden niet langer naar wedstrijden ten noorden van Brussel, want de winnaar was bijna altijd dezelfde.

De grote doelstelling van 1962 was het Belgisch kampioenschap voor junioren begin september in Libramont, in de Ardennen. Voor de start zei Michiels hem dat hij het moeilijk zou hebben om bij de eerste vijftien te eindigen. Het antwoord van Eddy was ondubbelzinnig: 'Als ik de top vijf niet haal, kan ik maar beter meteen een nieuw beroep kiezen.' Hij getroostte zich de moeite om het traject op voorhand te verkennen en won natuurlijk, na een perfecte wedstrijd. Hij hield zich in bij de eerste ontsnapping en viel aan om zich bij de koplopers te voegen. De overwinning was niet zo eenvoudig als veel andere die zouden volgen, maar ze onderstreepte de absolute vastberadenheid van Merckx. Eerst overbrugde hij de afstand met de kopgroep, dan met de solitaire leider Daniel De Hertogh die op zijn beurt Merckx niet kon bijhouden toen die na een bocht hard doorduwde. Zo kwam Merckx alleen voorop te liggen met nog één ronde te gaan. Tijdens die laatste ronde ontstond een sterke groep van een half dozijn achtervolgers die net voor de laatste kilometer tot op honderd meter naderde. Op de streep had Merckx maar een paar meter voorsprong en op

de foto van de aankomst lijkt het of hij de groep aanvoert in een sprint.

Merckx' amateurcarrière was kort. Toen hij prof werd, was hij nog fysiek fris en hongerig naar succes, in tegenstelling tot veel getalenteerde amateurs die tijdens hun beginjaren zwaar onder druk werden gezet. Vervaecke en zijn vader waren het er volledig over eens: als adolescent moest Eddy een relatief licht programma rijden zodat zijn lichaam zich kon herstellen en ontwikkelen. Hij werd buiten rittenkoersen gehouden en mocht geen wedstrijden rijden op opeenvolgende dagen, zodat zijn lichaam zich ongestoord kon ontwikkelen. Dit betekende ook dat hij niet de tijd kreeg om slechte gewoonten aan te kweken. Hij kreeg de kans niet om in een comfortabele zone te blijven waarin hij de ene probleemloze overwinning aan de andere kon rijden. Later zou Merckx dit Vervaeckes belangrijkste advies noemen, maar wat nog het meeste indruk maakt, is dat hij het ook daadwerkelijk volgde. Van Vervaecke moest hij ook een lagere versnelling gebruiken dan je zou verwachten, om zo een snelle manier van trappen te ontwikkelen — *souplesse* zoals de Fransen zeggen — in plaats van op een hoge versnelling te zwoegen en op die manier vroege successen te boeken die op lange termijn betekenisloos waren.

Vervaecke was nog op een ander manier belangrijk. Het toeval wil dat hij af en toe ook mecanicien was voor de Belgische nationale wielploeg en enigszins de intriges begreep die daarbij kwamen kijken. Hij raadde Merckx aan om betrekkingen aan te knopen met Lucien Acou, de voormalige kampioen-baanrenner die het team leidde, en daartoe liep Merckx af en toe langs in het café van Acou, naast de slachthuizen in de Brusselse wijk Kuregem. Het doorrookte café was geen plek om het over fietsen te hebben, dus werd hij uitgenodigd in de woonruimte daarboven, waar hij Acous oudste dochter Claudine ontmoette. Claudine was een jaar jonger dan hij en vastbesloten om lerares te worden. Ze had zijn naam al horen vallen, want telkens als iemand haar vader vroeg wie een bepaalde wedstrijd gewonnen had, antwoordde hij: 'Weer eens

Eddy Merckx.’ Toen ze elkaar uiteindelijk ontmoetten, viel het haar op dat hij een korte broek droeg.

Claudine was niet van plan om de vrouw van een wielrenner te worden, want ze had eens gezien hoe haar vader vol snijwonden werd afgevoerd nadat hij op de piste gevallen was. Dat schrikte Eddy niet af, hoewel hij ‘een beetje flirtte’ met de dochter van een van zijn supporters toen ze elkaar voor het eerst ontmoetten. Zoals hij later zei: ‘In het begin ging ik voor Acou, nadien voor Claudine.’ Op een bepaald moment wees de nationale trainer zijn dochter daarop, tot haar grote verlegenheid. Volgens Claudine wist ze al bij hun eerste ontmoeting dat ze man en vrouw zouden worden, maar toch duurde de vrijage vier jaar. Het huwelijk houdt nu al vijfenveertig jaar stand.

Er waren wel meer invloedrijke figuren in de groep van twintig of vijfentwintig profrenners die toen in het Brusselse woonden. Guillaume Michiels en anderen kwamen gewoonlijk samen in het stadscentrum, aan het begin van de grote weg naar Leuven. Tot de kleine trainingsgroep behoorde ook de plaatselijke ster Emile Daems. Als winnaar van Parijs-Roubaix, de Giro di Lombardia, Milaan-San Remo en meervoudig ritwinnaar in de Giro d’Italia en de Tour de France was Daems waarschijnlijk de grootste *Bruxellois* ster van die tijd. Nog zo iemand was Willy Vannitsen, net zo getalenteerd, ook een winnaar van klassiekers, maar niet zo toegewijd aan zijn vak. Het half dozijn habitués fietste tot tweehonderd kilometer, naargelang het weer en het aantal renners.

‘Op een dag zei Guillaume “*tiens*, ik ken een jonge renner die niet slecht is”, en dat was Merckx. Hij kwam niet regelmatig, want hij was toen nog amateur, misschien was hij zelfs nog *débutant*, maar hij was al sterk.’ Tijdens de rit speelden de profs spelletjes op de fiets: wedstrijdjes, elkaar aanvallen, een zwakker element achterlaten, achtervolgen, samenwerken. Op een dag lieten ze Merckx 150 meter achter zich. Ze reden met zijn vieren voorop en waren van plan om eens te kijken uit wat voor hout hij was gesneden. Ze reden vijftien kilometer voluit en toen ze op het einde omkeken,

lag de tiener nog altijd 150 meter achterop en bleek dat hij in zijn eentje met het viertal gelijke tred had gehouden.

Soms deden ze ook de met kasseien bedekte helling aan in de Route de Renipont ten zuiden van Brussel, in het Franstalige deel van Brabant. Volgens Daems was ze niet lang, 250 of 300 meter, maar wel steil, zo'n 15 procent. De groep fietste er om het snelst naar boven, met een pseudofinish aan de top. Een pad met teermacadam liep langs de kasseien en de renners vochten voor dit gelijkmatiger oppervlak, waarop je veel gemakkelijker reed. Opnieuw toonde Merckx zijn kracht. Op een keer, hij was toen nog een tiener, kon hij hetzelfde tempo aanhouden als de oudere renners, maar dat deed hij op de kasseien terwijl zij het vlakke macadam namen. Daems herinnert zich dat hij toen al duidelijk krachtiger was dan je voor zijn leeftijd zou verwachten.

Een andere renner die soms meereed was Bob Lelange, voormalig Belgisch kampioen bij de amateurs, die later sportdirecteur zou worden van Merckx' Molteniteam. En ongeveer in dezelfde periode leerde Merckx een jonge voetballer van Sporting Anderlecht kennen toen beiden in hetzelfde café in een Brusselse buitenwijk op hun respectieve ouders wachtten. Diezelfde grote en blonde jongeman daagde 's ochtends voor hij ging trainen ook in de kruidenierszaak aan de Place des Bouvreuils op om koffie te verkopen. Later zouden Paul Van Himst en de wielerster goede vrienden en kopstukken van de Belgische sport worden.

Een andere bekende uit zijn tienerjaren was Patrick Sercu, een jonge West-Vlaamse sprintspecialist die een meer dan oppervlakkige gelijkenis vertoonde met Eddy — uitstekende jukbeenderen, ernstig gezicht, zwart haar — en die later de grootste zesdaagserenner aller tijden zou worden. De twee waren goede vrienden sinds de dag dat ze allebei een partner zochten voor een koppelkoers op de wielerbaan in Brussel. Sercu's vader en Vervaecke waren oude vrienden die hen samenbrachten, en tijdens de winter wonnen ze geregeld wedstrijden. 'Toen ik tijdens mijn legerdienst in de kazerne in Brussel verbleef, ging ik vaak bij hen eten', vertelde Sercu me. 'Eddy was timide en zei niet veel, maar ik

was net zo.' De sprinter beschreef Jenny als een Italiaanse moeder die voortdurend zijn bord bijvulde, terwijl Jules gereserveerder en somberder was. Het tweetal vormde een ideaal paar op de wielersbaan — Sercu de sprinter, Merckx de blijver — en zou samen tien zesdaagsen winnen. Later, in 1974, hielp Merckx Sercu aan de groene puntentruï in de Tour de France.

Op aandringen van Vervaecke reed Merckx als amateur maar één rittenkoers. De Ronde van Limburg, in mei 1963, was een vrij vlakke vijfdaagse wedstrijd die hij won dankzij zijn overwinning in de tijdrit. Een journalist uit die tijd herinnert zich een magere, bedeesd ogende jongeman met donkere ogen die zich op de fiets tot een dominante kracht ontpopte. Merckx wees uitnodigingen van de hand voor de grootste amateurwedstrijden van die tijd, namelijk de Vredeskoers Warschau-Berlijn-Praag en de Ronde van de Toekomst — opgezet door de organisatoren van de Tour de France om toekomstige Tourhelden te vinden — maar nam in 1963 wel deel aan een wedstrijd in Oost-Duitsland. Daar versloeg hij Gustav Schur en ander Oostblokgroten, allemaal renners met amateurlicenties maar eigenlijk profs.

In 1964, met vijfenvijftig overwinningen als junior en amateur op zijn naam, was hij een van de vele rijzende Belgische sterren die in aanmerking kwamen voor de wereldkampioenschappen op de weg. Die vooruitgang verliep niet zonder problemen, ondanks zijn inspanningen om banden te smeden met Lucien Acou. De generatie Belgische renners geboren in de jaren rond het einde van de oorlog was uitzonderlijk sterk en de concurrentie om in de nationale ploeg te raken was nog heviger dan normaal. Een belangrijke selectiewedstrijd was het Belgische amateurkampioenschap dat op een lastig parcours gereden werd. Merckx was een van de vele renners die vielen, tot twee keer toe. Een week voordien was hij al gevallen tijdens een criterium in Woluwe — terwijl hij sprintte voor een premie, toevallig een elektrisch scheerapparaat — en dat hadden de selecteurs ontdekt omdat hij door een armkwetsuur een week lang niet had kunnen fietsen. Er was een pees in zijn arm gescheurd en ze hadden hem zonder verdoving

geopereerd. Ze stonden niet te springen om een renner te selecteren die gevoelig leek voor ongevallen.

Een veel groter probleem doemde op toen hij tijdens het oefenkamp voor het wereldkampioenschap de verplichte medische keuring onderging. De dokter verklaarde dat hij een klein hartprobleem had en — ironisch genoeg, in het licht van de terughoudendheid die Vervaecke en zijn vader hem hadden opgelegd — luidde de diagnose dat hij te veel wedstrijden had gereden. Het hoeft niet te verwonderen dat Eddy in zak en as zat. ‘Het was alsof ze met een hamer op mijn hoofd hadden geslagen. Ik dacht dat mijn leven van het ene op het andere moment omsloeg.’ Het was al de tweede maal dat ze Merckx niet selecteerden. In 1963 was hij ook in aanmerking gekomen voor de wereldkampioenschapsploeg, maar zijn conditie liet hem op een kritiek moment in de steek en hij werd van de shortlist geschrapt.

Ditmaal kwam mevrouw Merckx tussenbeide. Eerst werd een beroep gedaan op de familiedokter die zei dat er met Eddy geen probleem was. Vervolgens maakte Merckx’ moeder werk van de selectieheren. Na wat getier — volgens trainer Oscar Daemers was mevrouw Merckx niet meer dan een trotse moeder en kon haar zoon geen brug over de autosnelweg over — gaf de teamleider toe en zei dat ze misschien wel een plaatsje voor hem konden vinden in de ploegentijdrit. Jenny Merckx was niet van gisteren, want als Eddy fysiek in staat was om de ploegentijdrit te rijden, dan moest hij zeker ook de wedstrijd op de weg aankunnen. Een paar telefoontjes later bekende de Belgische ploegdokter. Ze hadden hem namelijk geadviseerd dat het een goed idee zou zijn om Eddy af te keuren. Niet veel later werd Eddy uitgenodigd voor een nieuwe test die hem zuiverde.

Het enige mogelijke besluit is dat Merckx doelbewust uit het team werd geweerd. Volgens zijn biograaf Joël Godaert was het onderliggende probleem dat de nationale federatie de verschillende regionale interesses in België in balans moest houden. ‘Tegen alle logische verwachtingen in werden niet noodzakelijk de beste renners geselecteerd. De selecteurs voor het wereldkampioenschap

lieten zich deels leiden door ‘belangen’ en de luidste stemmen van de provinciale afgevaardigden. Ze aarzelden niet om renners van een provincie met een groter aantal wedstrijdlicentiehouders te begunstigen, of om toe te geven aan de druk van afgevaardigden die sommige renners een handje wilden helpen.’

Merckx werd geselecteerd voor de Belgische ploeg naast Walter Godefroot, Willy Planckaert, Jos Spruyt, Roger Swerts en Herman Van Loo. De wedstrijd vond plaats in Sallanches, dicht bij de Mont Blanc — later beroemd als de plek waar Bernard Hinault in 1980 de wereldtitel veroverde — op een regenachtige dag, over doorweekte, heuvelachtige wegen. Acou en Vervaecke hadden Merckx er keer op keer aan herinnerd zich in te houden. Hij demarreerde met nog vijfendertig kilometer te gaan, nadat Swerts — die later een solide tweede viool zou spelen in de profploegen van Merckx — hem had gezegd dat hij er niet in zou slagen om de achterstand op de belangrijkste ontsnapping van de dag goed te maken. Merckx antwoordde met een reeks aanvallen op de viermansontsnapping, waar ook zijn ploegmaat Van Loo deel van uitmaakte. Felice Gimondi was de enige renner die hem aanvankelijk kon bijhouden terwijl hij naar de kopgroep toereed.

‘Hij bereikte het viertal na een achtervolging van een paar kilometer’, schreef Robert Pajot van *L'Équipe*. ‘Hij had zichzelf nauwelijks de tijd gegeven om adem te halen toen hij alweer aanviel... Een voor een vielen zijn gezellen af. Merckx versnelde opnieuw op de laatste helling van de weg die steeg naar Val d’Assy. Ondanks de moed van Luciano Armani, die aan zijn achterwiel bleef plakken, sloeg hij een kloof van honderd meter. De voorsprong was groot genoeg en hij won de wereldtitel met duidelijk verschil.’ Op zijn negentiende was hij de jongste wereldkampioen bij de amateurs tot dan toe. Zevenentwintig seconden na Merckx won zijn teamgenoot Willy Planckaert de sprint voor de tweede plaats, zonder te weten dat Merckx was ontsnapt en in de overtuiging dat hij de wereldkampioen was.

Later dat jaar maakte Merckx zijn droom om deel te nemen aan de Olympische Spelen waar. Hoewel de ambitie om erbij te zijn

hem sinds zijn vroege tienerjaren gedreven had, was de wedstrijd zelf allesbehalve een karakteristieke aangelegenheid. Als wereldkampioen bij de amateurs was hij niet langer zomaar een renner. Toen hij de wedstrijd trachtte open te breken werd hij zwaar gedeukt door alle deelnemers — niet de laatste maal dat dit zou gebeuren. Hij had ook last van krampen. Hij reed een minder beheerste wedstrijd dan in Sallanches en toen hij op drie kilometer van de eindstreep wegsprong, werd hij ingehaald door Gimondi. Het noodlot was ermee gemoeid. De nacht voordien was zijn portefeuille uit zijn kamer in het olympische dorp gestolen, met daarin de 12.000 Belgische frank die hij had meegebracht om zijn ploegmaats te betalen. Dat was de beste manier om zich ervan te verzekeren dat ze hem zouden helpen. Maar de Belgische renners reden voor eigen rekening en de gouden medaille ging naar de Italiaan Mario Zanin. Godefroot won de bronzen plak en Merckx werd twaalfde. Zijn flitsende amateurcarrière was zo goed als voorbij.

Op 24 april 1965 werd Merckx profrenner voor het Solo-Superia-team aangevoerd door Rik Van Looy. Hij wilde de overstap al een jaar voordien maken, maar Vervaecke vond het te vroeg, want Merckx moest zijn legerdienst nog doen en hij zou weinig tijd hebben om te trainen. Maar tegen half april had Eddy gezegevierd in vier van de vijf amateurwedstrijden waaraan hij had deelgenomen en hij kon er duidelijk niets bij winnen door in de lagere categorie te blijven. De overeenkomst werd geregeld door Jean Van Buggenhout, een voormalig zesdaagserenner uit de jaren 1930 en occasioneel kunstverzamelaar. Van Buggenhout was na het wereldkampioenschap in Sallanches de manager van de jonge Merckx geworden, maar hij had Eddy al trachten in te lijven na diens overwinning in de Ronde van Limburg het jaar voordien. Hij was een van de onvermijdelijke, invloedrijke figuren die Jenny Merckx had gebeld toen ze in augustus de verwarring rond de 'mislukte' medische keuring trachtte te ontrafelen en hij had zijn relaties gebruikt om Merckx in de ploeg te krijgen.